

ÉPIGRAMES CURTS DE MARCIAL: UNA TRIA DES DE L'EMOCIÓ

JOAN GÓMEZ PALLARÈS

Marc Valeri Marcial és un poeta que, de la *Hispania* propera al riu Ebre (va néixer a Calatayud, *Bilbilis*), viatja i triomfa a la Roma de la segona meitat del segle I d.C. A la introducció dels seus llibres de poemes, publicats com a conjunt i reordenats probablement després de la seva mort, es confessa autor d'epigrames. Per a un estudiós de la literatura llatina, com jo intento ser, que un poeta vulgui definir amb les seves pròpies paraules (en aquest cas, en prosa!) el gènere literari en què es comunica amb el seu lector contemporani, és una joia no fàcil de trobar. Marcial defineix literalment la seva poesia com aquella “que és exemple de l'enjogassada veritat que tenen les paraules”: una poesia que, tot i néixer d'una tradició gairebé sempre epigràfica i funerària, té (en paraules del mateix Marcial!) a Roma com a primer conreador, Catul; una poesia, per tant, del sentiment i de la veritat (la “veritat” del poeta, certament) de les coses, expressada de manera propera al lector, que provoqui un somriure còmplice i, a vegades, una riallada més sorollosa i grollera; una poesia, en dues paraules, de la vida quotidiana, elevada a la màxima categoria poètica (no en va, Marcial insisteix sempre que la seva qualitat com a poeta epigramàtic és comparable a la de Virgili com a poeta èpic o a la d'Horaci com a poeta líric). La capacitat expressiva de Marcial és molt gran, els nivells de comprensió de la seva poesia són, també, molts i la dificultat de traduir-los al català em sembla, a vegades, insuperable. Si més no, ho

he intentat: ja em perdonarà el lector d'aquestes pàgines la gosadia.

Ara bé, allà on el poeta arriba al seu màxim nivell de crua veritat, de gran expressivitat i de “punxada” epigramàtica és en els seus poemes més curts, els fets amb una o dues parelles de versos. Aquests et presenten una situació, que sol ser descrita breument, a través de paraules o fets que criden l'atenció del lector, i acaben amb aquella “punxada” ràpida i eficaç, molt de l'epigrama, que et deixa uns instants perplex, per acabar o pensant una mica o somrient o esclafint una rialla.

El que he intentat amb aquesta mínima selecció de poemes és mostrar, precisament, aquesta cara de la poesia de Marcial: la poesia breu, contundent, a vegades amable, a vegades cruel, que amb molt pocs versos ens descriu i fa reflexionar sobre situacions de la vida quotidiana que, en el fons, no han canviat tant en dos mil anys d'història. Una poesia que sempre he sentit molt propera a mi i que sempre m'ha acompanyat i, gairebé sempre, emocionat. No cal dir que he intentat ser, a més, respectuós en la meua traducció amb el tipus de vocabulari que Marcial fa servir en llatí. Com deia abans, que el lector s'ho agafi amb paciència: allò que jo he entès del llatí i del moment en què Marcial va escriure, he intentat traslladar-ho al català dels nostres dies.

1, 19

*Si memini, fuerant tibi quattuor, Aelia, dentes :
expulit una duos tussis et una duos.
Iam segura potes totis tussire diebus:
nil istic quod agat tertia tussis habet.*

Si me'n recordo, Èlia, tenies quatre dents:
un atac de tos te'n va treure dues i un
altre atac, altres dues.
Ja pots tossir tranquil·la per sempre més:
un tercer atac de tos no té res a fer-hi.

posat vigilants,
hi ha cua de gent que vol cardar-hi: ets
un home enginyós.

2, 21

*Basia das aliis, aliis das, Postume, dextram.
Dicis 'Vtrum mauis? Elige.' Malo manum.*

A uns petoneges, a altres, Pòstum, dones la mà.
Dius «què prefereixes? Tria». Trio la mà.

1, 28

*Hesterno fetere mero qui credit Acerram,
fallitur: in lucem semper Acerra bibit.*

Qui pensi que Acerra put pel vi begut el dia abans,
va errar: Acerra no para de beure fins al matí.

2, 88

*Nil recitas et uis, Mammerce, poeta uideri.
Quidquid uis esto, dummodo nil recites.*

Res no recites i vols, Mamerc, passar per poeta.
Sigues el que vulguis, mentre no ens recitis res.

1, 38

*Quem recitas meus est, o Fidentine, libellus:
sed male cum recitas, incipit esse tuus.*

Aquest llibret de poemes que recites, Fidentí, és meu:
però quan el recites malament, comença a
ser teu.

2, 38

*Quid mihi reddat ager quaeris, Line, Nomentanus?
Hoc mihi reddit ager: te, Line, non uideo.*

Preguntes què em dona, Linos, la terra de
Nomèntum?
Això em dóna aquesta terra: que no et
veig, Linos.

1, 73

*Nullus in urbe fuit tota qui tangere uellet
uxorem gratis, Caeciliane, tuam,
dum licuit: sed nunc positis custodibus ingens
turba futurorum est: ingeniosus homo es.*

No hi va haver en tota la ciutat ningú que
volgués tocar de franc la teva dona, Cecilià,
mentre fou permès, és clar: però ara que li has

3, 8

*Thaida Quintus amat.' 'Quam Thaida?' 'Thaida
luscam.'
Vnum oculum Thais non habet, ille duos.*

Quint estima Tais. 'Quina Tais?' 'Tais, la bòrnia.'
Tais ha perdut un ull, però ell els ha
perdut tots dos.

3, 71

*Mentula cum doleat puero, tibi, Naeuole, culus,
non sum diuinus, sed scio quid facias.*

Al teu xicot li fa mal el penis, a tu, Nèvol, el cul,
no sóc un endeví, però ja sé què fas.

3, 92

*Vt patiar moechum rogat uxor, Galle, sed unum.
Huic ego non oculos, Galle, eruo duos?*

Que li toleri un amant, em demana la dona, Gali,
però només un.
No li he d'arrencar jo, Gal, els dos ulls?

3, 94

*Esse negas coctum leporem poscisque flagella.
Mauis, Rufe, cocum scindere quam leporem.*

Dius que la llebre no és prou cuita i exigeixes
fuetades.
Prefereixes, Rufus, trossejar el cuiner que
no pas la llebre.

4, 65

*Oculo Philaenis semper altero plorat.
Quo fiat istuc quaeritis modo? Lusca est.*

Filene sempre plora amb un dels dos ulls.
Com és això, us pregunteu? És bòrnia.

5, 43

*Thais habet nigros, niueos Laecania dentes.
Quae ratio est? Emptos haec habet, illa suos.*

Tais té unes dents negres, Lecània les té
blanques com la neu.
Per quina raó? La segona les du postisses,
la primera du les seves.

6, 90

*Moechum Gellia non habet nisi unum.
Turpe est hoc magis: uxor est duorum.*

Gèl·lia només té un amant.
Quina poca-soltada: és com tenir dos marits.

7, 3

*Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.*

Que per què no t'envio, Pontilià, els meus llibres?
Perquè tu, Pontilià, no m'enviïs els teus.

9, 15

*Inscripsit tumulis septem scelerata uirorum
'se fecisse' Chloe. Quid pote simplicius?*

Ha fet inscriure Cloe en les tombes de set homes
assassinats:
«Ho ha fet ella». Es pot dir amb menys
paraules?

10, 8

*Nubere Paula cupit nobis, ego ducere Paulam
nolo: anus est. Vellem, si magis esset anus.*

Paula es vol casar amb mi, jo no vull casar-me
amb Paula: és una vella. Voldria, però si fos
més vella encara.

11, 17

*Non omnis nostri nocturna est pagina libri:
inuenies et quod mane, Sabine, legas.*

No totes les pàgines del nostre llibre s'han de
llegir de nit:
també en trobaràs, Sabí, que es poden
llegir de dia.

11, 62

*Lesbia se iurat gratis numquam esse fututam.
Verum est. Cum futui uult, numerare solet.*

Lèsbia jura que mai no ha cardat de franc.
És cert. Quan vol cardar, té per costum pagar.

11, 67

*Nil mihi das uiuus; dicis post fata daturum.
Si non es stultus, scis, Maro, quid cupiam.*

Viu, no em dones res; dius que m'ho donaràs
després de mort.
Si no ets un ximple, Maró, ja saps què
desitjo.

12, 20

*Quare non habeat, Fabulle, quaeris
uxorem Themison? Habet sororem.*

Em preguntes, Fàbul, per què
Temisó, no té dona? Perquè té germana.

12, 26

*A latronibus esse te fututam
dicis, Saenia: sed negant latrones.*

Dius que uns lladres han cardat amb tu,
Sènia: però els lladres ho neguen.

12, 86

*Triginta tibi sunt pueri totidemque puellae:
una est nec surgit mentula. Quid facies?*

Tens a la teva disposició trenta nois i trenta noies:
però un sol penis, i no se t'aixeca.
Què hem de fer?

JOAN GÓMEZ PALLARÈS (Igualada, 1960) és catedràtic de Filologia Llatina a la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva activitat docent s'ha basat en la literatura llatina i en la traducció i comentari de la poesia llatina (en especial Catul, Virgili, Horaci, Properci, Tibul, l'exili d'Ovidi i Marcial). Ha investigat en codicologia medieval i els manuscrits llatins de còmput eclesiàstic dels segles IX al XI, en l'epigrafia i la poesia llatina i en la relació entre la poesia llatina i el món romà. Ha publicat nombrosos llibres i articles.